

سوختن در بی تدبیری یا حرکت به سوی عقلانیت



محمد علی
خادم سهی

مشاور سازمان بهینه سازی و مدیریت
راهبردی انرژی

می پردازد، انگیزه‌ای قوی برای عقلانیت دارد. اما در ایران، این زنجیره قطع شده است. تصمیم گیرنده «دولت» است، اما هزینه تصمیمات غلط را «صنایع»، «سهامداران پتروشیمی» و «توده مردمی» می‌دهند که تورم ناشی از کاهش ارزآوری را تحمل می‌کنند. وقتی دولت، شیر گاز یک پتروشیمی را می‌بندد، مدیر دولتی لری ناشی از کاهش سود سهام عدالت یا افت ارزش پول ملی را با تمام وجود حس نمی‌کند. در فقدان این پیوند، عقلانیت اقتصادی همیشه قربانی مصلحت‌سنجی‌های کوتاه مدت سیاسی می‌شود.

❖ فاجعه عدم النفع: وقتی ارزشها دود می‌شوند

این بی‌انگیزگی در اصلاح ساختار، هزینه‌های هولناکی به اقتصاد تحمیل کرده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد صنعت پتروشیمی ایران تنها در سال ۱۴۰۳ به دلیل قطعی گاز و برق، با عدم النفعی چند میلیارد دلاری مواجه بوده است؛ رقمی که با روند فعلی ناترازی، بیم آن می‌رود در سال ۱۴۰۴ به شکلی تصاعدی تشدید شود.

این تنها ضرر چند شرکت نیست؛ پتروشیمی‌ها پیشران ورود ارز به کشور هستند. وقتی تولید به خاطر گرمای تابستان یا سرمای زمستان متوقف می‌شود، منبع اصلی تأمین ارز خشک می‌شود. نتیجه مستقیم این اتفاق، جهش نرخ ارز، ناتوانی دولت در کنترل بازار و در نهایت تورم لجام‌گسیخته‌ای است که سفره همان مصرف‌کننده خانگی را کوچک‌تر می‌کند. ما برای تأمین

تصور کنید فردی در خانه‌ای متولد شده که دیوارهایش نه از آجر، بلکه از بسته‌های ۱۰۰ دلاری چیده شده است. او برای گرم کردن خود در سرمای استخوان‌سوز زمستان، چاره را در آتش زدن این اسکناس‌ها می‌بیند. برای تمیز کردن شیشه‌ها، به جای روزنامه، از دلارهای نقد استفاده می‌کند. اما تراژدی واقعی زمانی رقم می‌خورد که وقت ناهار فرا می‌رسد؛ او گرسنه است و هیچ غذایی در خانه ندارد. او در میان تلی از خاکستر دلارها نشسته و از گرسنگی رنج می‌برد، چرا که هرگز درک نکرد آن اسکناس‌ها «سوخت» نبودند، بلکه «سرمایه» بودند. با آن پول می‌شد مدرن‌ترین سیستم گرمایشی را خرید، دیوارهایی عایق ساخت و سفره‌ای رنگین پهن کرد.

این تصویر تلخ، دقیق‌ترین توصیف از پارادوکس انرژی در ایران است. ما روی دومین ذخایر بزرگ گاز جهان نشسته‌ایم، اما در فصول سرد و گرم، اولین قربانی ناترازی ما، «تولید» است. اما چرا آن مرد خانه دلاری، برخلاف ساختار مدیریتی ما، احتمالاً خیلی زود تغییر رفتار می‌دهد؟

❖ معمای انگیزه و غیبت «پوست در بازی»

تفاوت بنیادین آن مرد با سیستم مدیریتی ما، در یک مفهوم حیاتی خلاصه می‌شود: «پوست در بازی». آن مرد اگر تنها یک شب گرسنه سر بر بالین بگذارد، بلافاصله تغییر رفتار می‌دهد. او چون خودش تصمیم‌گیر است و خودش هم هزینه مستقیم اشتباهش را



بررسی‌ها نشان می‌دهد صنعت پتروشیمی ایران تنها در سال ۱۴۰۳ به دلیل قطعی گاز و برق، با عدم النفعی چند میلیارد دلاری مواجه بوده است؛ رقمی که با روند فعلی ناترازی، بیم آن می‌رود در سال ۱۴۰۴ به شکلی تصاعدی تشدید شود